

להזרזת נתן

גליון צ' (שנה ב') ◊ פרשת ואתחנן - נחמו ◊ חודש אב שנת תשפ"ג לפ"ק



תורת נתן

פנינים מספרי "להורות נתן"

כל פנות שאתה פונה
תהא לצד ימין - מה
הכוונה לצד ימין

הירדן גרם שגם שלש הערים שבארץ ישראל יוכלו לקלוט, נמצא שעשה מעשה הנוגע לתיקון מצוה הנהוגת רק בארץ ישראל, ועל כן הזדרז להבדיל הערים שבעבר הירדן, כי מצוה זו היא הכשר למצוה הנהוגת רק בארץ ישראל.

למה אין קובעין שתי מזוזות כמו שתי זוגות תפילין וכתבתם על מזוזות ביתך ובעיריך (ו, ט). בספר וידבר משה הקשה בשם חכם אחד, למה אין קובעין שתי מזוזות כמו שתי זוגות תפילין, דלר"ת בעיני שתי המזוזות שוכבת לרחבה ולרש"י לארכה וכתוס' מנחות (ג.) ד"ה הא עיי"ש.

א) אולם באמת כבר כתב בשו"ת נודע ביהודה תנינא (או"ח סי' ד), דמה שמניחין גם תפילין דר"ת, היינו משום שרוצים לצאת דעתו בענין סדר הנחת הפרשיות, היות שרבים סבירא להו כוותיה, אבל לענין שיהיו הפרשיות שוכבות אין חוששין לשיטתו. ועיין שערי תשובה (או"ח סי' ל"ב סק"ח) דלכן חששו לשיטת ר"ת בתפילין משום שיש לשיטתו יסוד מונח בזוה"ק ואריז"ל מה שאין כן בשאר מחלוקת הפוסקים עיי"ש.

ב) ובעיקר קושיית ספר וידבר משה נראה לומר בפשיטות, דהא כתבו התוס' מנחות (ג.) ד"ה האי, שאם מניחין המזוזה באלכסון לא שוכב ולא זקוף כשר בין לרש"י ובין לר"ת עיי"ש, והרי הכי נוהגין להניח המזוזה באלכסון ויוצאין לכל הדעות.

נחמה כפולה על אַבְדָּה כפולה בגשמיות וברוחניות

נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם דברו על לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה ענה כי לקחה מיני ה' כפלים ככל חטאתיה (הפטורה - ישעיהו מ, א-ב). י"ל דחורבן ביהמ"ק וירושלים הוא אבדה כפולה, ברוחניות ובגשמיות, כי מצינו תצא תורה ודבר ה' מירושלים (ישעיהו ב, ג), וכתבו תוס' בבא בתרא (כא.) שכאשר באו לירושלים וראו כהנים בעבודתם למדו מהם יראת שמים, וכאשר ביהמ"ק חרב אבדו את הרוחניות וגם את הגשמיות שהלכו בגלות, וע"כ גם הנחמה צריכה להיות בכפלים.

וע"כ קאמר נחמו נחמו עמי בכפלים. ואמר כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפול, דאחז"ל (סוכה נב.) דצדיקים יצר הרע נדמה להם כהר, ולעתיד לבוא יתבטל היצה"ר, והיינו כל הר וגבעה ישפול. וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר, על דרך ונתתי לכם לב בשר והסירותי מכם לב אבן (יחזקאל ל"ו כ"ו), שישראל יקבלו לב בשר של יצר טוב ולא לב אבן של יצה"ר, והיינו וקראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר.

עלה ראש הפסקה ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרח (ג, ט). הנה התחיל בְּיָמָה, כי משה רבינו עמד בעבר הירדן והסתכל כלפי ארץ ישראל כי רצה להכנס בה, ומכל שכן בשעת התפלה שהתחנן בעת ההוא לה' הלא צריך לכיון פניו מול ירושלים, והעומד בעבר הירדן ומסתכל לירושלים הרי הוא מסתכל לצד מערב, כי עבר הירדן במזרח של ארץ ישראל, וע"כ אמר מקודם ימה.

אולם יש לדקדק שאחר יְמָה אמר צפונה, והלא קיימא לן כל פנות שאתה פונה לא תהא אלא לצד ימין, וא"כ הו"ל לפנות אחר מערב לצד דרום, ומכאן נראה ראה להפוסקים (עיין כל זה בבאר שבע סוטה טו: ושו"ת חת"ס או"ח סי' קפ"ז) דצד ימין היינו כדרך כתיבת כתב עברי שהתחלה היא בימין ופונים לשמאל, וה"ה הכא כשפונה ממערב לצפון מתחיל מימין לצד שמאל, אבל כשפונה לדרום הרי מתחיל מצד שמאל, ועדיין צ"ע וביורו.

ועדיין יל"ד אמאי צוהו השי"ת להסתכל גם לצד מזרח, הלא מזרחו של משה הוא עבר הירדן ושם היו רשאי ללכת ולא רק להסתכל. ונראה עפ"י שנאמר להלך וצו את יהושע וגו' כי הוא יעבור לפני העם הזה והוא ינחיל אותם את הארץ אשר תראה, ור"ל שיהושע יוכל לכבוש את ארץ ישראל בכח ראייתו של משה, כי ע"י ראייתו של משה נכנעים מלכי אוה"ע שהיו בארץ ישראל, והיינו ינחיל אותם את הארץ אשר תראה, בגלל ראייתך, וע"כ אמר לו הקב"ה שיתכל גם לצד מזרח כדי שיוכלו ישראל להכניע לעד את צד המזרחי של ארץ ישראל.

הטעם שבחר דוקא במצות הפרשת ערי מקלט לעשותה לפני מותו

אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחת שמש (ד, מא). פירש"י ואע"פ שאינן קולטות עד שיבדלו אותן של ארץ כנען, אמר משה מצוה שאפשר לקיימה אקיימנה.

י"ל הטעם שבחר דוקא במצוה זו לעשותה לפני מותו, דהנה משה רבנו נתאוה ליכנס לארץ ישראל כדי שיוכל לקיים מצוות התלויות בארץ וכש"ס סוטה (ד.) עיי"ש, אלא שלא הורשה לזה, ועל כן רצה לקיים מצוה שיש לה השפעה לארץ ישראל, דהרי שלש ערי מקלט שבארץ ישראל אינן קולטות אלא ע"י שהפריש השלש שבעבר הירדן, וכמבואר ברמב"ם (פ"ח מרוצה ה"ג) דאין אחת מערי מקלט קולטת עד שיבדלו כולן עיי"ש, נמצא שע"י הפרשת שלש הערים שבעבר

שיח נתן

פנינים מספר
"שיחות מלוא מלכה"

מו"ר הגה"ק רבי יוסף גרינוואלד ז"ע -
בעמח"ס ויחי יוסף -

י"ג מנחם אב תדש"מ

היה בנו של הגה"ק בעל ויגד יעקב ז"ע, ונולד ביום כ"ד אלול תרס"ג, ואביו הויגד יעקב השתוקק מאד להיות בעצמו המוהל בברית המילה שלו, אך מכיון שעד אז לא ניסה מעולם למול, עלה בליבו ספיקות אם יהיה רשאי לעשות זאת, מאחר שיום השמיני ללידת התינוק יחול ביום ב' דראש השנה שהוא יום טוב, ואיתא בפוסקים שלא ימול אדם פעם ראשונה בשבת [שמא יקלקל ונמצא שחילל שבת] ואולי איסור זה שריר וקיים גם ביו"ט, ושלה שאלה זו לאביו הערוגת הבושם, ואביו השיבו בזה"ל "לעניות דעתי אם יש שם מוהל מומחה כבד תכבדנו במצוות מילה" [נדפסה בשו"ת ערוגת הבושם סי' ס"ז].

זכיתי להמנות בין תלמידיו הרבים, שזכה להעמיד אלפי תלמידים בכל העולם כולו, ונפטר בארה"ב ביום י"ג אב תשד"מ. וזכה להרביץ תורה כששים שנה, מאז ימי נעוריו החל רוח ה' לפעמו, ומיד אחרי הסתלקות דודו ורבו הגה"ק בעמח"ס קרן לדוד ז"ע, נתמנה לדומ"ץ בסאטמאר, והחזיק ישיבה לצעירי צאן קדשים, וכאשר נקרא למלאות מקום אביו הגה"ק בעמח"ס ויגד יעקב ז"ע ונתקבל לאב"ד פאפא, חסו בצילו מאות תלמידים, ואף בימי המלחמה הקשים כשהצרות התרבו מיום ליום למדו בישיבתו למעלה משלש מאות תלמידים, ומיד אחרי שנשתחרר משבי הרשעים, אשר הוכרח על ידם לעבוד עבודת פרך, וכל משפחתו זוגתו הרבנית ועשרה ילדיו נהרגו על קידוש השם, והיה שבור ורצוצן מכל הצרות והרדיפות שעברו עליו ועל כלל ישראל, ואעפ"כ אזר כגיבור חלציו וליקט אחת אל אחת צעירי הצאן משארית הפליטה, והושיב ישיבה והרביץ תורה והצילם מן התועים, ואף בשנותיו האחרונות כשסבל יסורים גדולים וגופו הטוהר היה חולה ושבור וכמה תלאות עברו עליו, לימד תורה מתוך מסירות נפש בשארית כחותיו והלך לישבתו ללמד את תלמידיו, ומסר שיעורים בעיון כרגיל.

זכיתי להכנס ללמוד בישיבה אצלו בעיר פאפא בהיותי כבן עשר שנים ומחצה, ודכירנא כד הוינא נפלא, ובכל יום באשמורת הבוקר לפני השעה חמש, כבר נתמלא היכל הישיבה בפי המדרש של הבחורים עד אמצע מקום, וכל מקומות הישיבה נתמלאו מבחורים משכימי קום, שבאו לשבור רעבונם וצמאונם בלימוד התורה, והיה קשה למצוא מקום לשבת עליו, ואכן מי שהגיע מאוחר קצת נאלץ לחפש לעצמו מקום לימוד בבתי מדרשות אחרים או באכסניה. וזכורני שיום אחד באמצע הגדת השיעור שמסר רבינו בנוכחות מאות בני הישיבה, פרצו פתאום להיכל הישיבה קבוצת ז' אנדארמים [שומרי גבול] הונגריים שהיו חמושים

שם בתים, אם חייבים במזווה

יקרתו הגיעני, וע"ד שבדק לן בדבר הלכה, הנה בגלל היותי שאול לתלמידים המבקשים תפקידם נבצר ממני להשיב בארוכה, ואענה רק בקצירת האומר, ואתו הסליחה.

א) דבר הנוסעים למעוני קיץ (קאנטרי בלע"ז) למשך שני חדשים ושוכרים שם בתים, אם חייבים במזווה - הנה אין לדמותו לסוכת החג דפטור וכמבואר ביומא (י ב) ובשו"ע יו"ד (סי' רפ"ו), דהתם דינא הוא דבעינן דוקא שיהא דירת עראי, ומהאי טעמא כשעשאה למעלה מעשרים אמה פסולה דהו"ל דירת קבע. וגם אינו דומה לבית שבספינה והחניית שבשווקים דפטורין וכמבואר בטור (סי' רפ"ו), דאין אדם דר בספינה משום שרוצה לדור בספינה אלא משום שצריך לעבור בים דרך ובהכרח שהוא דר בספינה, וכמו כן אינו דר בחנות שבשווקים משום שרוצה לדור שם אלא משום שצריך למכור שם סחורתו, ולכן לא חשיבי דירת קבע - אבל בנדון דידן הרי הוא דר במעון הקיץ משום שרוצה לדור שם ומקום זה אוה למושב לו לימי הקיץ, והו"ל דירת קבע כל שהוא ליותר משלשים יום. ומעכ"ת נ"י הביא בשם שו"ת תרשיש שוהם (סי' נ"ב) לדמותו לבית שבספינה, ולע"ד אינו מן הדומה.

ב) וראיתי בברכי יוסף (יו"ד סי' רפ"ו אות ג') שכתב, דבית אסורים ולאזאריט"ו (בית חולים) פטור מן המזווה דמקומות אלו עיקרן לדירת עראי ולא לדירת קבע והו"ל כבתים שבספינה דפטורים עיין שם. ונראה דאין ללמוד משם לנ"ד, דבבית אסורים ובית חולים הוא עומד ומצפה מתי יצא משם ואין זה דרך דירת קבע, ואף דרבנן סברי ביומא (י א) דירה בעל כרחו שמיא דירה ולכן לשכת פלהדרין שהיה בה דירה לכהן גדול חייב במזווה עיין שם, הנה התם שאני שהרי יודע שהוא מוכרח להיות בלשכת פלהדרין שבעת ימים וכך הוא מצוותו ואינו יכול לצאת קודם זמנו, ובשגם כי הוא נעשה כהן גדול מרצונו ולא בהכרח. אבל בית אסורים ובית חולים, שהוא נמצא

שם מתוך אונס גמור וכל יום מצפה לצאת י"ל דאינו אלא דירת עראי. משא"כ מעון קיץ שהוא דר שם מרצונו הגמור וישיבתו שם נעימה לו הו"ל דירת קבע.

ג) גם יש לדון, למאי שכתב המרדכי (עבודה זרה סופ"ק) דהשוכר בית בחו"ל לאחר שלשים יום חייב במזווה מדרבנן משום דהעולם סוברים שהוא שלו עיין שם. והנה טעם זה שייך גם בנדון דידן, כי יש הרבה אנשים שיש להם מעון קיץ והבית שייך להם. ובשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' ש"פ) כתב לדון בבית חולים אם חייב במזווה, וכתב דבבית חולים לא שייך שיחשבו שהוא שלו ורק מחמת חליו הוא שם, ולכן אין מקום לחייבו במזווה עיין שם. ומהאי טעמא יש לפטור גם בית אסורין, כי הכל יודעין דלאו שלו הוא. אבל מעון קיץ יש לחייב מטעם זה. גם בשו"ת בית יצחק (או"ח סי' מ"ט) העלה דחדרים שעושים בגנות ופרדסים להיות לצל חייב במזווה, והביא מירושלמי (סוף מגילה) דהדר בבורגנין ל' יום חייב במזווה - וגם מע"כ הביא מירושלמי הנ"ל - עיין שם. וכן מוכח דעת שו"ת דו"ז ערוגת הבושם (יו"ד סי' ר"ל) דהשוכר דירה במקום הרחצה יותר משלשים יום חייב במזווה עיין שם. ובשו"ת סת"ם להגרש"ק ז"ל (דף ט"ו ע"ב) רצה לחייב במזווה חדרים שעושין בגנות ופרדסים להיות ישיבה לצל, ואף שאין יושבים שם אלא ביום ולא בלילה (ומה שחזר לפטרו מדין בורגנין, דחה בשו"ת בית יצחק הנ"ל עיין שם). ומכל שכן בנדון דידן שגרים שם ישיבת קבע ביום ובלילה. וראיתי בס' מזוזות מלכים (דף ע"ב ע"ב) שצי"ד לפטור את הדירות ששוכרים במקום הרחצה עיין שם. ולע"ד פשוט דהדירות של מעוני קיץ ששוהים שם זמן מרובה ועכ"פ יותר מל' יום חייבים במזווה. אולם היות שהברכה אינה מעכבת מהיות טוב שלא לברך.

ד) ומע"כ נ"י הביא משו"ת מהרש"ג (חי"ב סי' קכ"ב) שכתב לדון, דהיכי ששוכר בית במקום רחצה והכלים שבבית הם של עכו"ם ונמצא שיש להעכו"ם בה תפיסת יד, י"ל דפטור מן המזווה כמו שמועיל סברא זו לענין עירוב עיין שם. ולע"ד יש לפקפק בזה טובא, וכעת לא נפנית לברר.

(שו"ת להורות נתן - חלק ג סימן עא)

יפה נדרשת

החכמים לא יכלו להגיד למה נחרבה הארץ - שיאמרו לכבוד עצמם דורשים

אָת ה' אֱלֹהֵיךָ תִירָא וגו' (ו, יג). ומטו משמיה דצדיקי קמאי לפרש מה שדרשו חז"ל (נדרים פא.) עה"פ (ירמיה ט, יא-יב) "מִי הָאִישׁ הַחֲכֵם יִבְנֶן אֶת זֹאת וְאֶשֶׁר דָּבַר פִּי ה' אֲצִלּוֹ וְיִגְדֶה עַל מֶה אֲבָדָה הָאָרֶץ נִצְתָה כַּמְדָּבָר מְבֹלֵי עֵבֶר, וַיֹּאמֶר ה' עַל עֲזָבְךָ אֶת תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נִתְּנָה לְפָנֵיהֶם." ודרשו חז"ל - דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו על מה אבדה הארץ, עד שפירשה הקב"ה בעצמו דכתיב "ויאמר ה' על עזבם את תורתי".

ולכאורה אמאי לא ידעו החכמים והנביאים בעצמם לפרש זאת, ולמה רק הקב"ה יכל לגלות רז זה. אלא שאמרו חז"ל בשבת (ק"ט.) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה תלמידי חכמים, אולם הנביאים והחכמים לא יכלו למחות בעצמם על ביזוי תלמידי חכמים, שהרי יאמרו הבריות שלכבוד עצמם הם דורשים, ולכן כאשר שאלו אותם על מה אבדה הארץ, לא רצו להשיב שזה בגלל ביזונם, עד שפירשה הקב"ה בעצמו "על עזבם את תורתי", היינו שעזבו והזניחו את הריבוי שדרש רבי עקיבא בפסחים (כב:) עה"פ (ואתחנן ו, יג) "את ד' אלקיך תירא" לרבות תלמידי חכמים, שגם את החכמים והנביאים צריכים לכבד ולירא מהם, וכיון שבני ישראל עזבו את תורתם, היינו שלא כיבדו תלמידי חכמים, לכן אבדה הארץ ונחרבה ירושלים.

(אור ליום כ"ז סיון שנת תשס"ב)

המשך "שיח נתן"

לכיון לאמיתה של תורה. וזכה להשאיר אחריו ברכה את ספריו "שאלות ותשובות ועין יוסף", וספרו על התורה "יחי יוסף".

רבינו זכה להכיר בצעירותו את זקינו הערוגת הבושם ז"ע, והוא כותב בהקדמה לספרו של אביו ויגד יעקב (ויקרא עמ' י"ב) שבהיותו נער הובא על ידי אביו הגה"ק אל מיטת זקינו הערוגת הבושם בימי חוליו האחרון ובירכהו, והיתה כוונת זקינו לקיים בו הכתוב (ואתחנן ד, ט) וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בְנֶיךָ, ושם כותב כי הרמב"ם קורא להר"י מיגאש ז"ע רבו, ואף שהיה רק נער בן שבע שנים בשעת פטירתו, כי הר"י מיגאש בירכו קודם פטירתו והיה קבוע בלב הרמב"ם שברכת הר"י מיגאש עשתה פירות עכ"ד. ויתכן שהיוחי יוסף ביקש לרמוז בזה שזקינו הערוגת הבושם היה רבו. כמו"כ זכה ללמוד אצל דודו הגה"ק הקרן לדוד ז"ע.

דיברנו מהצדיקים הגדולים שהעמידו את הדת על תילה, ובודאי הנאה היא להם שמדברים מהם וממעשיהם הטובים שפעלו בקרב הארץ, ואנו מבקשים מהש"ת "חדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה לששון ולשמחה לישועה ולנחמה", והחודש הזה ייהפך לחודש של שובע שמחות, לנו ולכל בית ישראל בכל מקום שהם, ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים, ושם נעבדך באמת ביראה ובאהבה, ונזכה לראות בקרוב ממש בבנין בית המקדש ע"י משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

(מוצש"ק מברכי מנ"א שנת תשס"ד)

בכלי זיין, ועיניהם ברקו משנאה תהומית, ואף אחד מאיתנו לא ידע מה יקרה ברגעים הבאים, ואילו רבינו ז"ע המשך הלאה בלימוד שיעורו על מקומו כאילו אינו רואה ואינו מרגיש מאומה, ולא קם ולא זע מפניהם, עד שיצאו בשקט ודממה כלעומת שבאו, והיה זה חידוש גדול שרבינו המשך בשיעורו כאילו לא אירע כלום.

רבינו ז"ע היה מרבה להתפלל בעבור בני ישראל, והיה עמוד צלותהון של ישראל בעבודת שבלב זו תפילה, וזכורני לפני שנים רבות שבת בעיה"ק טבריה, ויירד לפני התיבה בערב שבת לתפילת מנחה, ובחזרת הש"ץ כשהגיע לברכת "ולירושלים עירך ברחמים תשוב" התפרץ בבכי גדולה והתארך זמן רב עד שהיה ביכולתו להמשיך בתפילתו, כי לבו היה לבם של ישראל, והיה דואג וטורח תמיד שלא יכבידו הצרות על בני ישראל המצויים בצרה ובשביה, והרגיש בצער כל אחד ואחד ששטח בפניו את מצוקתו.

רבינו ז"ע זכה לרוח טהרה ששרתה על הוראתו בקדושה, ובכל פעם כשבאה לפניו שאלה להורות הלכה לרבים, נראתה בחוש התלבשותו ביראת חטא ובכבוד ראש, כדי שהוראתו תהא מכוונת אך ורק לאמיתה של תורה, ולכן זכה שהיה עמוד ההוראה בעניינים החמורים ביותר, כי הכל הכירו וראו שכל הוראתו בקדושה. ונתקיים בו אמרם ז"ל (סנהדרין ג:) גבי דוד המלך - וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום, רצה לומר הואיל וה' עמו, שיראת ה' חופפת עליו, לכן זכה שהלכה כמותו בכל מקום. ובבחינה זו נראתה אצל רבינו, שכאשר באה לפניו הוראת הלכה המשך על עצמו עול של יראת שמים, ולכן זכה